

ІВАН МАЗЕПА

Свільки гарячої любови, захоплення, подиву і віячності викликає у кожного українського патріота ім'я гетьмана Івана Мазепи, його велика ідея добути своєму народові волю, його спроба визволити Україну з тяжкої московської неволі. Світлу пам'ять широкого борця за долю України свято шанує увесь наш народ.

У наших ворогів, починаючи від російських монархістів і закінчуючи більшовиками, які перебрали на себе роль збирачів «єдиної Росії», ім'я Мазепи викликає скажену лють, ненависть і прокльони. У російській історичній літературі, як і в советських підручниках історії його оббрікують, обвинувачують у «зраді», аневажають.

**

На невеликому шляхетському хуторі Мазепівці, біля Білої Церкви, у родині визначного українського шляхтича Степана Мазепи-Колединського народився 20 березня 1632 року син Іван, якому пізніше судилося відіграти таку видатну роль в історії України, в її визвольній боротьбі з Московією.

Діставши першу освіту вдома, навчившись змалку від батька військового ремесла — їздити верхи, володіти шаблею, стріляти з рушниць, майбутній гетьман виїздить до Києва. В Академії, заснованій відомим українським вченим, київським митрополитом Петром Могилою, Мазепа вчиться три роки.

Коли Мазепа закінчив свою освіту, батьки віддали його до королівського двору у Варшаві. Тут надзвичайного здібного і розумного юнака швидко відзначив польський король Ян Казимір, відрядивши Мазепу до Голландії вивчати артилерійну справу. Тоді він мав нагоду побувати в багатьох країнах Західної Європи. Повернувшись до Варшави, Мазепа у 1659—1663 р.р. виконує різні доручення короля.

Гетьман Петро Дорошенко мріяв з'єднати за допомогою Туреччини Правобережну і Лівобережну Україну в одну незалежну від Польщі й Москви державу. Пізнавши політичні плани Дорошенка, Мазепа переходить на службу до нього, незабаром займає визначну посаду генерального осавула, а згодом генерального писаря. Він приймає діяльну участь у дипломатичних переговорах гетьмана з турецьким султаном, кримським ханом, польським королем, московським царем, французьким королем Люї XIV.

Мазепа бажав перетворити Україну на велику й сильну державу, звільнити її від тяжкого московського гніту. Засуджуючи всякі орієнтації на допомогу чужих держав, він плекає ідеал незалежної від сусідів України, добутої власними силами, кликав земляків гуртуватися для цього.

У 1687 році Мазепу обирають гетьманом. Насамперед він дбає про зміцнення авторитету державної влади, рішуче обмежує і карає сваволю козацької старшини, яка дбала переважно про збільшення своїх маєтків. Це зробило ім'я Мазепи непопулярним серед широких верств населення, не зважаючи на його великі заслуги у розвитку української культури, у будівництві храмів і церков на Україні.

СЬОГОДНІ МИНАЄ 310 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГЕРОЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ, ШИРОГО БОРЦЯ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ. З НАГОДИ ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЙОГО ВМІЩУЄМО ЦЮ СТАТТЮ.

Мазепа старався оборонити інтереси народних мас, обмежити надмірні апетити козацької старшини. Універсалами він забороняє обтяжувати селян повинностями, а козаків — примушувати переходити у посполиті, забороняє відбирати у козаків землю. Універсалом з 1692 року гетьман знову нагадує старшинам і монастирям, щоб вони задовольнялися звичайними повинностями селян. Мазепа дуже часто виступав в оборону селян, яких московський уряд примушував відбувати різні військові повинності, будувати фортеці і шляхи, возити припаси для війська.

Цар Петро, що правив тоді Московською державою, всіма способами нищив Україну. Українські козацькі полки увесь час були в чужих краях, у далеких військових походах, будували на півночі канали й міста. Найбільше докучали козакам роботи при будові Петербургу: тут загинула сила козаків. Недарма наш народ вважає, що це місто засноване на козацьких кістках. На Україні було розташовано багато московського війська, яке грабувало народ.

Для здійснення великої справи визволення України Мазепі потрібне було необмежене довіря московського уряду. Тому він дбав про прихильність Петра I до себе. Від самого початку гетьманування на Мазепу спалися в Москву численні доноси. Там не йняли віри їм. Але в 1708 році донос зробили зрадник Василь Кочубей і полтавський полковник Іскра, виказуючи цареві наміри Мазепи відокремити Україну. Цар відіслав зрадників Мазепі, а він покарав їх смертю.

У той час Росія провадила боротьбу з Швецією за виходи до Балтійського моря. Шведський король Карл XII давно підмовляв Мазепу виступити проти Москви. Гетьман провадить про це переговори. До цього схилила гетьмана і найближча йому козацька старшина. «Щодня, — говорили козаки, — молимо Бога за душу Богдана Хмельницького, що визволив нас із польської неволі. Уважай, гетьмане, щоб діти наші не проклинали твоєї пам'яті, не залиш наш народ у такому стані».

Переговори Карла XII і Мазепи закінчилися таємною угодою. У ній сказано, що шведський король зобов'язується боронити Україну і послати їй на допомогу своє військо; усі визволені українські землі будуть збережені для української держави, а її володарем має бути Мазепа.

Наближався вирішальний момент. Приховуючи свої плани від московського уряду, Мазепа готувався до війни за визволення України. Він будував на Україні фортеці та склади харчів для шведів, ухилявся від виконання наказу Петра вирушити проти шведів, провадив переговори з запорозькими і донськими козаками про спільний виступ.

Мазепа сподівався, що майже вся старшина і більшість козаків вступлять проти Петра I, бо Україна була незадоволена пануванням Москви, наміром царя остаточно скасувати автономію України, змінити її державно-політичний лад. До того ж Мазепа розраховував, що його ворог буде переможений шведами.

Але шведський союз не приніс визволення Україні. Карл XII не став чекати, поки Мазепа закінчить усі готування, збере козацькі полки, які на той час були в далеких походах. У вересні 1708 року Карл XII несподівано перейшов кордон України, щоб зайняти Стародуб, де він мав з'єднатися з українським військом. Цар Петро I, довідавшись про союз Мазепи з шведами, наказує зруйнувати гетьманську столицю Батурин, яку завзято боронили козаки на чолі з полковником Чечелем. Діставшись у Батурин за допомогою одного зрадника, військо Меншикова вирізало тут усе населення, навіть дітей, перетворило місто на купу згорілих. На Україні почався шалений московський терор. У парських маніфестах Мазепу називали зрадником, плюгавили й оббрікували його ім'я. Цар наказав обрати замість Мазепи нового гетьмана. На ринку в Глухові відбулася символічна смертна кара Мазепи, а 23 листопада в Святотроїцькій церкві у Глухові відбулася церемонія прокляття Івана Мазепи.

З'єднавшись, шведсько-українські війська посувалися уперед. 29 листопада вони зайняли Ромни, потім Гадяч, Прилуку й Лохвицю. У Ромні Карл XII і Мазепа виголосили маніфест до українського народу, в якому закликали стати на оборону України.

Минула люта зима 1708 року, якої давно не пам'ятали люди. Король і Мазепа перейшли в наступ. До Мазепи приєдналися запорожці. Це мало величезне значення для дальшої боротьби, бо запорожці мали великий вплив на козаків і селян. На заклик кошового отамана Костя Гордієнка почали зголошуватися добровільці. Селяни приставляли багато харчів, а козацькі загони руйнували тили московського війська. Здавалося, що воєнне щастя схилилося на бік шведсько-українського війська. Карл і Мазепа вирішили взяти Полтаву, де засіла московська залога. Почалася облога Полтави. 6 липня 1709 року на допомогу обложеним надійшов з військом Петро I. Разом із шведами пішли українські козаки проти московського війська. У бою під Полтавою не пощастило шведам і українцям. Цар Петро, зібравши великі сили, переміг Карла XII і Мазепу. Рештки шведсько-українського війська почали відступати з України до Туреччини.

У Бендерах гетьман Іван Мазепа тяжко захворів і 1 жовтня 1709 року втратив пам'ять. До нього прийшли попроситися шведський король та представники європейських держав. Але гетьман нікого вже не пізнавав. 2 жовтня закрилися навки гетьманові очі. Відійшов той, хто хотів скинути ненависне московське ярмо, великий патріот і щирий син українського народу.

ВІКТОР ЦАРИННИК.